боды, которые не обязательно касаются предоставления лицу доступа к правосудию, могут быть нарушены или недоступны осужденному лицу.

Ключевые слова: правовая помощь, бесплатная правовая помощь, субъект права, бесплатная вторичная помощь, уголовное производство.

Summary

Oksana Krushnitska. Some Problems of Free Legal Aid in Criminal Proceedings.

The article deals with some problems of providing free legal aid in criminal proceedings.

It has been identified and shown that the main prerequisite for ensuring the right of a person to legal aid can be considered to be the creation of reliable legal and organizational grounds for its actual provision.

It is proved that the correspondence of a prisoner sentenced to imprisonment with the centers of free legal aid is, firstly, subject to review by the administration of the penitentiary institution, secondly, such letters will not necessarily be sent as a whole, and thirdly if such letters are sent wherever possible and there is no legal deadline for sending them.

Some issues are outlined, such as the right to receive legal aid in a timely and effective manner to prisoners in prison. Alternatively, the right to amnesty, the right to pardon, and the right to review a judgment in newly discovered or exceptional circumstances, and other rights and freedoms that are not necessarily related to giving a person access to justice may be violated or inaccessible to the sentenced person.

Therefore, the right to receive legal aid in a timely and effective manner to prisoners in prison may be violated. Alternatively, the right to amnesty, the right to pardon, and the right to review a judgment in newly discovered or exceptional circumstances, and other rights and freedoms that are not necessarily related to giving a person access to justice may be violated or inaccessible to the sentenced person.

Key words: legal aid, free legal aid, legal entity, free secondary aid, criminal proceedings.

DOI: 10.36695/2219-5521.1.2020.67

УДК 343.9.01

Д.О. ХОМИЧ

*Дмитро Олегович Хомич, аспірант Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки**

ORCID: 0000-0001-8446-2453

ВИВЧЕННЯ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ СПОСОБІВ ВИКРАДЕНЬ ПРИРОДНОГО ГАЗУ ШЛЯХОМ ВТРУЧАННЯ В РОБОТУ ПРИЛАДУ ОБЛІКУ

Постановка проблеми. Сьогодні природний газ є стратегічно вирішальною сировиною для України та впливає на нашу державну незалежність. Тому налагодження результативного контролю за його доцільним використанням та виявлення випадків несанкціонованого користування й фактів крадіжки газу – базис економічної стабільності в цілому державі.

Криміналістика у своєму становленні та розвитку пройшла декілька етапів: від описового, де здійснювалось прояв закономірностей навколишньої реальності, до аналітичного й логічного дослідження, завдяки чому стало можливим створення криміналістичних наукових теорій та понять. Саме таким науковим поняттям є спосіб вчинення злочину, котрий входить до криміналістичного вчення про спосіб вчинення злочину.

Спосіб вчинення крадіжки є основним елементом криміналістичної характеристики, адже поєднує одним замислом систему дій стосовно приготування, вчинення та приховання злочину.

Вивчаючи питання кримінологічної характеристики злочинів, які відбуваються у сфері газопостачання, не можна залишити без уваги вивчення питань, пов'язаних із способом вчинення злочину та особою злочинця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем криміналістичної характеристики злочинів займалися різні науковці, зокрема: В.П. Бахін, І.Г. Богатирьов, А.М. Бойко, І.А. Возгрін, В.К. Гавло, І.Ф. Герасимов, В.В. Голіна, В.Г. Гончаренко, Г.В. Дідківська, О.М. Джужа, Л.Я. Драпкін, А.Ф. Зелінський, О.Н. Колесниченко, В.О. Коновалова, Г.А. Кушнір, В.Л. Підпалій, Н.А. Сенчик, В.В. Сташис, В.Я. Тацій, П.Л. Фріс, та ін.

На переконання А.Ф. Зелінського, особа злочинця це альфа і омега кримінальної психології. Людина, яка порушила закон та є автором злочину перетворюється з громадянина на злочинця, який відхиляється суспільною свідомістю¹. У злочинців під час вчинення злочину виробляються специфічні вміння, навички та нахили. Вчинення злочинів певним способом є передумовою злочинної професіоналізації. Знання специфіки способів професійної злочинної діяльності виступає ключем до виявлення винних.

Як визнає В.О. Коновалова, про особу злочинця слід говорити в тому випадку, коли йдеться про певний порядок злочинних дій. Це зумовлено тим, що особистість формується в процесі діяльності (у тому числі і злочинної). Вчинення злочинних дій відображається на психологічній структурі особистості, виникненні в неї антигромадської спрямованості².

© Д.О. Хомич, 2020

* *Dmitro Homich, Postgraduate student of Lesya Ukrainka Eastern European National University*

Формулювання мети статті. Вивчити способи викрадень природного газу шляхом втручання в роботу приладу обліку та класифікувати систему дій злочинців за вказаною категорією злочинів.

Виклад основного матеріалу. У своєму розвитку наука криміналістика пройшла декілька етапів – від описового, де відбувалось виявлення закономірностей навколишньої дійсності, до аналітичного та логічного вивчення. На основі цього стало можливим створення криміналістичних наукових понять та теорій. Одним із таких наукових понять є спосіб вчинення злочину. У статті автор вивчає та систематизує способи вчинення такого злочину, як викрадення природного газу шляхом втручання в роботу приладу обліку.

Кримінальне право має своїм предметом вивчення злочинного діяння та покарання за нього. Формальне кримінальне право, тобто процес, вміщує правила використання матеріального кримінального права. Як вивчати способи, яким саме вчиняється злочин та розкривати їх, які були мотиви та цілі – все це становить предмет криміналістики³.

Під способом вчинення злочину у криміналістиці розуміється система дій з підготовки, вчинення та приховання злочину, детермінованих умовами зовнішнього середовища та психофізіологічними властивостями особи, що може бути пов'язана з вибіркоким використанням відповідних засобів чи знарядь та умов місця чи часу⁴.

Нам імпонує думка В.П. Бахіна та С.М. Зав'ялова, які зазначали, що у зв'язку зі зміною злочинності та умов, у яких здійснюється й розвивається злочинна діяльність, значення, місце та роль способу вчинення злочинів вимагають нового осмислення⁵.

Відомо, що ключовим елементом криміналістичної характеристики злочинів є способи їх вчинення. Це пов'язано з тим, що через спосіб головним чином виявляється хід відображення злочину. Це проявляється постійно, оскільки кожна самотійна дія чи комплекс дій на різних етапах вчинення злочину мають свої, характерні тільки їй, сліди.

Спосіб вчинення злочину може змінюватись в різних умовах. Динаміка способу вчинення злочинів пояснюється низкою факторів об'єктивного та суб'єктивного характеру, а саме: зміною умов охорони об'єкта, вибуттям одного із співучасників злочину зі злочинної групи і т.п.

Наразі криміналістика досліджує спосіб вчинення злочину як складне явище дійсності на основі пізнання законів його формування, причин та форм його повторюваності, опрацьовує засоби, прийоми та методи виявлення, збирання й дослідження доказів щодо способу вчинення злочину та особи злочинця⁶.

У криміналістиці дані про способи вчинення злочину збираються, групуються та систематизуються. На цій основі досліджуються фактори, під впливом яких способи складаються, видозмінюються, повторюються стосовно певних видів злочинів⁷.

Як правило, обговорюються питання про поняття способу вчинення злочинів, структуру, класифікацію, ознаки, створення та перспективи використання криміналістичних обліків за способом вчинення злочину⁸.

Зрозуміло, що спосіб вчинення злочину є елементом криміналістичної характеристики. Відповідно, його варто досліджувати як процес взаємодії та слідоутворення. Він містить об'єкти, які входять у взаємодію, сліди, які виникають, місце їх розташування, ознаки й властивості, які їх розкривають.

Цей опис є криміналістичним та дає змогу за слідами визначати особливості злочинця, характер дій та ознаки застосованих конкретних знарядь.

Найчастіше випадки несанкціонованого втручання в роботу лічильника газу розкриваються фахівцями під час проходження чергової повірки лічильника газу.

У більшості випадків такі дії завчасно сплановані та цілеспрямовані на зростання похибки лічильника чи «змотування» показів відлікового механізму.

Аналіз способів несанкціонованого втручання в роботу лічильників газу дає змогу виокремити два найпоширеніші напрями, які швидко розпізнаються за наявністю «характерних» механічних пошкоджень на відліковому механізмі і пломбах та безпосередньо виявленням замієнених оригінальних пломб, встановлених на заводі виробнику та органами «Держспоживстандарту» на підроблені.

Вдаються споживачі також до, на їх думку, «екзотичних» способів несанкціонованого втручання в роботу лічильника. Наприклад, використання надпотужних неодимових магнітів. Ці випадки також виявляються під час обстеження приладів обліку.

До того ж, більшість сучасних виробників лічильників, які присутні на ринку країни, у виробництві використовують матеріали, які не піддаються впливу магнітного поля.

Подібні дії є ознаками кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 185 та 358 Кримінального Кодексу України.

Способи викрадень природного газу шляхом втручання в роботу приладу обліку, як правило, включають дії з підготовки, вчинення та приховання даних злочинів і залежать від таких факторів:

- професійних навичок злочинця,
- конструкції газових мереж;
- способу безпосереднього впливу на газові лічильники та їх складові тощо.

Для вчинення викрадень природного газу шляхом втручання в роботу лічильника злочинець мусить мати певні знання, уміння та навички, а також певні риси характеру, які дають можливість йти на певні протизаконні дії.

Практичний досвід, який відбивається у способах вчинення злочинів, має винятково вирішальне значення для боротьби зі злочинністю, оскільки дає можливість за ознаками попередніх дій встановлювати виконавців нових злочинних дій⁹.

Як показало наше дослідження, дії злочинців на підготовчому етапі вчинення злочинів даної категорії мають свої особливості, які полягають у:

- вивченні конструктивних особливостей газового лічильника;
- вивченні пломбірувальних пристроїв;
- вивченні місцезнаходження газових труб;
- обранні найбільш ефективного способу вчинення злочину та підготовці необхідних технічних засобів.

Результати вивчення даної проблематики дають можливість систематизувати дії злочинців, спрямованих на безпосереднє викрадення природного газу шляхом втручання в роботу приладів обліку:

1. За часом впливу:

1.1. Регулярні. Для них характерне:

- порушення визначеного законодавством та нормативними актами порядку, умов і правил користування природним газом;
- порушення визначеного законодавством та нормативними актами порядку розрахунку за спожитий природний газ;
- використання стаціонарно встановлених газових мереж, які використовувались поза обліком.

Такі способи викрадення природного газу використовувались, як правило, в домівках громадян чи на приватних підприємствах, потрапляння сторонніх осіб в які практично виключалось. Розкривати дані способи було важко, оскільки під час контрольних перевірок такі мережі терміново відключались.

1.2. Різкові, до яких слід віднести:

- гальмування облікових колес приладу обліку природного газу;
- приєднання до газових мереж поза приладом обліку природного газу.

Такі способи використовуються як безпосередньо в домівках громадян, так і за їх межами, що було характерно для осіб, які мали професійні навички в галузі газової енергетики, а також раніше притягалися до юридичної відповідальності за подібні правопорушення.

2. За формою впливу:

2.1. Механічні способи:

- зниження швидкості обертання облікових колес або їх зупинка;
- порушення герметичності приладу обліку природного газу пошкодженням цоколя, кожуха, оглядового скла. Унаслідок потрапляння в механізм лічильника різного виду забруднень облікові колеса починають обертатися вповільнено або цілком гальмуються;
- механічне гальмування облікових колес приладу обліку природного газу фотоплівкою, металевими пластинами через щілину між оглядовим склом і кожухом;
- зривання пломби на приладах обліку природного газу споживача;
- примусове механічне скидання показань приладу обліку природного газу.

3. За об'єктами впливу на:

3.1. Прилад обліку природного газу.

3.2. Газову мережу.

Спосіб викрадення природного газу шляхом втручання в роботу приладу обліку включає дії, які природно поєднані із вчиненням злочину та націлені на їх підготовку й приховання. Отже, для превенції цих злочинів дослідження способів їх вчинення має визначальне значення.

Висновки. Вивчення способів викрадення природного газу шляхом втручання в роботу лічильника має велике прикладне значення для методики розслідування цих злочинів. Вироблена методика відображає типові способи підготовки, вчинення та приховування досліджуваних злочинів. Отже, вона сприяє прояву ознак досліджуваних викрадення та їх вчасному розкриттю.

Можливо, що перелік способів викрадення природного газу шляхом втручання в роботу приладу обліку, які розглянуті, не є повним. Скоріше всього, у зв'язку з посиленням боротьби зі злочинами даної категорії з'являться нові способи, що будуть характеризуватися більшим рівнем прихованості.

¹ Зелинский А.Ф. Криминальная психология. К: Юринком Интер, 1999.

² Коновалова В.О., Шепітько В.Ю. Юридична психологія. Академічний курс. К.: Видавничий дім, 2004. 421 с.

³ Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистик. Санкт-Петербург, 1905. 940 с.

⁴ Белкин Р.С. Криминалистическая энциклопедия. Москва: БЕК, 1997. 342 с. С. 217.

⁵ Бахін В.П., Зав'ялов С.М. Актуальні проблеми способу вчинення злочинів за умов істотної зміни характеру злочинної діяльності. *Науковий вісник НАВСУ*. 2000. № 2. С. 179.

⁶ Зуйков Г.Г. Установление способа совершения преступления при помощи криминалистических экспертиз и исследований. Москва: МВШ МВД СССР, 1970. 45 с. С. 12.

⁷ Весельський В.К., Зав'ялов С.М., Пясовський В.В. Сучасні можливості використання даних про спосіб вчинення злочину в боротьбі зі злочинністю: навч. посіб. Київ: КНТ, 2009. 160 с. С. 24.

⁸ Зуйков Г.Г. О способе совершения и способе сокрытия преступления. *Оптимизация расследования преступлений*. Иркутск, 1982. С. 56–64; Зуйков Г.Г. Развитие криминалистического учения о способе совершения преступления и проблема способа сокрытия преступления. *Повышение эффективности расследования преступлений*. Иркутск, 1986. С. 14–19; Коврижных Б.Н. Деятельность органов прокуратуры по делам о нераскрытых убийствах: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харьков, 1969. 22 с.; Великородный П.Г. Криминалистическая характеристика и классификация способов преступлений и способов уклонения от ответственности. *Криминалистическая характеристика преступлений*: сб. науч. тр. Москва, 1984. С. 89–92; Овечкин А.В. Общие положения методики расследования преступлений, скрытых инсценировками. Харьков: Юрид. ин-т, 1975. 175 с.; Чурпита В.В. Исследование устойчивости способа преступления и ее значение для раскрытия и расследования преступлений: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Киев, 1989. 145 с. С. 45; Старушкевич А.В. Криміналістична характеристика сексуальних убивств: поняття, зміст, значення для розслідування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.0.09. Київ, 1998. 242 с. С. 113;

Колесниченко А.Н. Научные и правовые основы методики расследования отдельных видов преступлений: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харьков 1967. 45 с.

⁹ Зуйков Г.Г. Поиск преступников по признакам способов совершения преступлений / Г.Г. Зуйков. Москва : МВШ МВД СССР, 1970. 191 с.

Резюме

Хомич Д.О. Вивчення та систематизація способів викрадень природного газу шляхом втручання в роботу приладу обліку.

У статті представлено результат вивчення способів вчинення викрадень природного газу шляхом втручання в роботу приладу обліку. Зокрема, визначено, що способи викрадень природного газу шляхом маніпуляцій з лічильниками, як правило, включають дії з підготовки, вчинення та приховання даних злочинів і залежать від таких факторів: професійних навичок злочинця, конструкції газових мереж; способу безпосереднього впливу на газові лічильники та їх складові тощо. Результати вивчення даної проблематики дають можливість систематизувати порядок дій злочинців, спрямованих на безпосереднє викрадення природного газу шляхом втручання в роботу приладу обліку: за часом впливу (регулярні та разові); за формою впливу (механічні та магнітні способи). Можливо, що перелік способів викрадень природного газу шляхом втручання в роботу лічильника, які розглянуті, не є повним. Скоріше всього, у зв'язку з посиленням боротьби зі злочинами даної категорії з'являться нові способи, що будуть характеризуватися більшим рівнем прихованості.

Ключові слова: природний газ, викрадення природного газу, втручання в роботу приладу обліку, способи вчинення злочину.

Резюме

Хомич Д.О. Изучение и систематизация способов хищений природного газа путем вмешательства в работу прибора учета.

В статье представлен результат изучения способов совершения хищений природного газа путем вмешательства в работу прибора учета. В частности, определено, что способы похищений природного газа путем манипуляций со счетчиками, как правило, включают действия по подготовке, совершению и сокрытию данных преступлений и зависят от следующих факторов: профессиональных навыков преступника; способа непосредственного влияния на газовые счетчики и их составляющие и тому подобное. Результаты изучения данной проблематики дают возможность систематизировать порядок действий преступников, направленных на непосредственное хищение природного газа путем вмешательства в работу прибора учета: по времени влияния (регулярные и разовые); по форме влияния (механическим и магнитным способом). Возможно, что перечень способов хищений природного газа путем вмешательства в работу счетчика, которые рассмотрены, не является полным. Скорее всего, в связи с усилением борьбы с преступлениями данной категории появятся новые способы, которые будут характеризоваться большим уровнем сокрытия.

Ключевые слова: природный газ, хищение природного газа, вмешательство в работу прибора учета, способы совершения преступления.

Summary

Dmitro Homich. A study and systematization of methods of thefts of natural gas are by interference with work of device of account.

The results of the study of different ways to commit abduction of natural gas by interfering with the work appliance are considered in the article. A special attention is paid to the abduction of natural gas by interfering with manipulation of a gas meter. The study has revealed that these ways include training actions, committing and hiding of criminological traces of such crimes. The ways to commit abduction of natural gas depend on the following factors: professional skills of the offender, construction of gas network, methods of direct impact on gas meters and their components. Results of studying given problem make it possible to systematize the actions of criminals aimed at direct abduction of natural gas by interfering with manipulation of a gas meter: by exposure time (regular and one-off), by form of influence (mechanic and magnetic methods). A way of committing a crime manifested itself in committing certain actions and left certain trace picture changing the environment. These changes reflected the ways of committing the crime, disclosed the professional and criminal skills of the offender. The techniques of committing crimes that were investigated were repeated. This pattern is objective in the investigation technique of the abduction of natural gas by interfering with manipulation of a gas meter. The key finding of the study shows that the repetitive nature of such crimes is explained by the repetition of objective and subjective factors. It gives us reason to talk about similarity in the commission of crimes caused by a coincidence of species traits. The ways to commit abduction of natural gas by interfering with the work appliance includes acts that are naturally associated with the commission of a crime and aimed at preparing and hiding them.

Therefore, to prevent the abduction of natural gas by interfering with manipulation of a gas meter the study focused on revealing the ways of committing such crimes because they are of great use in their investigation. A list of ways to steal natural gas is not complete, new ways of abduction of natural gas will appear that will be characterized by greater level of concealment.

Key words: natural gas, abduction of natural gas, interfering with the work appliance, ways of committing crimes.